

УДК 371.4 (092)

НІНА ТАРАСЕВИЧ

АННА ЄГОРОВА

НАТАЛІЯ КУЗЬМЕНКО

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

А.С. МАКАРЕНКО В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Стаття містить аналіз сприймання сучасними студентами – майбутніми вчителями – особистості та педагогічної спадщини А.С. Макаренка.

Ключові слова: *А.С. Макаренко, професійна компетентність майбутнього вчителя, педагогічна майстерність.*

Компетентність як базова характеристика професійної майстерності педагога передбачає широку обізнаність учителя у питаннях теоретичних засад навчально-виховного процесу, готовність застосовувати ефективні технології його організації завдяки ознайомленню з досвідом передових учителів. Для майбутнього педагога важливим чинником професійного розвитку стає освоєння педагогічної спадщини А.С. Макаренка, ідеї якого змінили у ХХ столітті погляд на сутність виховання особистості, а практична діяльність підтвердила істинність проголошених педагогічних принципів і вселила віру в неосяжні можливості технологічно правильно організованого навчально-виховного процесу.

Історія висвітлює складний шлях визнання цього непересічного педагога в нашій країні: від неприйняття соціальною системою Макаренка у тридцятих роках двадцятого століття до тотального возвеличення у повоєнний час, а згодом – ревізію ідей колективного трудового виховання й ігнорування внеску педагога в 90-х роках.

Полтавський педагогічний завжди шанував свого першого випускника (А.С. Макаренко навчався тут упродовж 1914-1917 рр.). Урочисто проходять Дні А.С. Макаренка, створена кімната-музей, відбуваються конференції; студенти пишаються причетністю до вишу, який дав світові видатного педагога. Проте не все в цій царині нас може задовольняти. Як сьогодні ставиться майбутній учитель до А.С. Макаренка, його вчення?

Мета дослідження – з'ясувати, як сучасний студент сприймає А.С. Макаренка та його педагогічну спадщину.

Дослідження локальне, проводилося в грудні 2012 року на 3-х і 5-х курсах університету. Усього в опитуванні задіяно 169 студентів. Метод дослідження – анкетування. Зміст анкети розроблений авторами статті. Вона містить три блоки питань, які виявляють усвідомлення респондентами постаті педагога, його праць і зокрема особистості Макаренка як взірця у самовихованні. Наводимо зміст анкети:

Упізнайте А. С. Макаренка серед запропонованих портретів видатних педагогів:

Знайдіть відповідності між визначними місцями в житті Макаренка та його статусу в них:

Полтавська школа №10

Полтавський учительський інститут

Ковалівка

Крюків (Кременчук)

а) учень;

б) завудувач колонією;

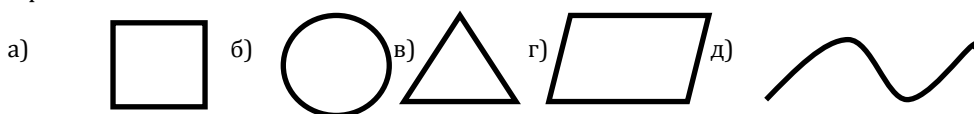
в) директор школи;

г) студент.

Опишіть А. С. Макаренка трьома іменниками (хто він для Вас?) і одним прикметником (який він є?).

Коротко опишіть ваше знайомство з Макаренком.

Яка із запропонованих фігур, на Вашу думку, найбільше уособлює особистість Макаренка

Якого кольору була б така фігура? Обґрунтуйте свій вибір.

Наскільки Ви обізнані з педагогічною спадщиною А.С. Макаренка? Підкресліть однією лінією твори педагога, які знайомі Вам, двома лініями – ті, які Ви читали, опрацьовували:

Педагогічна поема

Книга для батьків

Людина як предмет виховання

Методика організації виховного процесу

Серце віддаю дітям

Чи вважаєте Ви «Педагогічну поему» настільною книгою вчителя? Поясніть чому.

Що саме Макаренко обирав основою виховання:

А) навчання;

Б) працю;

В) колектив;

Г) самоврядування;

Г) гру;

Д) Ваш варіант.

Закінчіть думку Макаренка: «Моїм основним принципом завжди було: якомога більше _____».

Який із висловів А. С. Макаренка імпонує Вам найбільше:

«Виховання здійснюється завжди: навіть тоді, коли вас немає вдома».

«Якщо від людини не вимагати багато, від неї багато й не отримаєш».

«Усяка, навіть невелика, радість, яка стоїть попереду колективу, робить його міцнішим, дружнішим, бадьорішим».

«Навчити людину бути щасливою – неможливо, але виховати її так, щоб вона була щасливою, – можна».

«Виховує все: люди, речі, явища, але передовсім і найдовше – люди. З них на першому місці – батьки й педагоги».

Опишіть внесок Макаренка в педагогіку.

Виокремте особистісну рису Макаренка, яку варто розвивати майбутнім педагогам.

Чи актуальні погляди А. С. Макаренка сьогодні? Обґрунтуйте.

Нижче зазначаємо отримані результати стосовно кожного питання.

Перший блок питань дав, в основному, втішні результати. Майже бездоганно впоралися студенти з першим запропонованим нами завданням: 97% опитаних упізнали портрет Макаренка. Слід зазначити, що 100%-ий показник спостерігаємо на філологічному, психолого-педагогічному факультетах, 5-му курсі історичного та 3-му фізико-математичного.

Одночасно результати опитування показують, що знання студентами біографічних відомостей про педагога поверхові. На «відмінно» із завданням впоралася лише чверть опитаних (радує все ж: усі студенти пам'ятають, що видатний педагог здобув вищу освіту саме в нашому університеті). Найбільше правильних відповідей зафіксовано у студентів 3-го курсу філфаку та 5-го курсу фізмату, педфаку й історичного факультету.

Найуживаніші іменники в описі Макаренка – учитель і педагог (близько 90%), а прикметник – видатний, проте зустрічаємо й дещо піднесені слова: вірець, майстер, просвітитель, наставник, талановитий, справжній, відповідальний, великий. Тобто, найбільшу увагу студенти акцентують на професії Макаренка, називають ті ролі, які він виконував у житті суспільства, підкреслюють значущість цієї постаті в історії педагогіки. Очевидно, для майбутніх учителів Макаренко є унікальною талановитою особистістю, проте для характеристики її вони часто вживають шаблонні слова, неоригінальні.

Опитування показало, що більшість студентів (52%) познайомилися з Макаренко в університеті. Майже для всіх це знайомство почалося з «Педагогічної поеми» на заняттях з основ педагогічної майстерності. Респонденти відзначали зустріч з Макаренко і на педагогіці під час розгляду методів виховання, дехто – у музеї (природничий факультет). Значний показник усіх опитаних (15%) стосується знання Макаренка ще зі школи. Один з респондентів вказав, що його познайомили з Макаренко батьки.

Про те, як сприймають студенти особу Антона Семеновича, показав тест на асоціації з геометричними фігурами і кольором. Найбільше схожою на постать Макаренка фігурою студенти переважно обрали хвилю та коло, перша з яких означає творчість, складний шлях, пройдений педагогом, а друга – комунікабельність, відкритість у спілкуванні. Вибори кольорів відзначилися різноманітністю, переважають – зелений, червоний, синій. На думку студентів, ці кольори віддзеркалюють активність, цілеспрямованість, стриманість, справедливість і суворість педагога. Цікавим було порівняння із зеленим колом: в аналогії зі світлофором Макаренко постає провідником дітей у житті.

Наступний блок питань допомагає скласти уявлення про обізнаність майбутніх учителів із педагогічною спадщиною Макаренка. Переважна більшість студентів потрапила в пастку, обравши твори, про які хоча б раз чули, а не праці Макаренка (65% усіх опитаних). Кожен студент назвав із переліку «Педагогічну поему», але прочитали її не

всі. Стосовно інших творів узагалі не можна зробити чітких висновків; це пов'язано зі значною кількістю помилок під час вибору праць саме Макаренка. Найкращі знання показали студенти 3-го курсу факультету філології та журналістики (більшість вказали, що опрацювали твори на досить високому рівні). Показник повного опрацювання творів педагога дуже низький – 5% від усіх респондентів. Це свідчить про недостатню роботу майбутніх учителів із першоджерелами.

Що не може не радувати – це те, що більшість опитаних (78%) вважає «Педагогічну поему» настільною книгою для педагога, а студенти природничого та 3-го курсу філологічного факультетів так вважають в абсолюті. На думку студентів, «Педагогічна поема» допомагає знаходити вихід зі складних педагогічних ситуацій, підхід до кожного учня; навчає людяності; розкриває всі аспекти діяльності вчителя; містить у собі теоретичні та практичні положення, необхідні молодому та вже досвідченому педагогу; один із респондентів зазначив, що ця книга корисна не лише учителю, а й батькам. Аргументи «проти» ґрунтуються на невідповідності середовища роботи Макаренка сьогоденню та на праві кожного педагога обирати собі методи самостійно.

Важливо, що студенти усвідомлюють основи системи Макаренка, обираючи серед вказаних чинників працю, колектив, самоврядування. Деякі відзначають лише один із компонентів – колектив – як основу виховання за Макаренком, часто поєднуючи його з працею (відповідно, 44% і 28%).

Наступне питання про основний принцип А.С.Макаренка («Моїм основним принципом завжди було...» [1, с. 232]) не дало обнадійливої відповіді. Правильно його описали лише 10%, серед них студенти 3-го курсу філфаку та випускники факультету технології і дизайну. Майже половина респондентів не дала відповіді узагалі. Це прикро, адже у цьому вислові – формула педагогічної взаємодії у досягненні основної мети виховання і навчання – всебічного розвитку особистості.

Аналіз сприйняття студентами педагогічних поглядів А.С.Макаренка підтвердився відповідями на узагальнююче питання про те, що зробив Антон Семенович для розвитку педагогіки. Усі студенти відмічають: найбільшим внеском Макаренка є ідея трудового виховання і виховання колективу. Особливо привертає увагу відповідь студента, який написав, що Макаренко заклав основи виховання не просто колективу, а особи через колектив.

У відповідях, що стосуються особистого сприйняття позиції Макаренка, студенти говорили відкрито й зацікавлено. Із запропонованих на вибір висловлювань найбільше їм сподобалося те, що навчити людину бути щасливою – неможливо, але виховати її так, щоб вона була щасливою, – можна. Майбутні педагоги усвідомлюють, наскільки вагоме виховання підростаючого покоління на принципах гуманізму, і хочуть розвивати в себе (подібно до Антона Семеновича) стриманість і терплячість, розуміння дитини, наполегливість і цілеспрямованість, педагогічну майстерність. Важливо вказати і такі названі риси: віра в педагогічну роботу, впевненість, чесність, комунікабельність, довіра. Те, що студенти виокремлюють такі риси у Макаренка, свідчить про їхню адекватну оцінку його діяльності та певну насагу до його наслідування.

Переважає більшість опитаних (78%) вважає погляди Макаренка актуальними нині («його ідеї самоврядування колективу повинні знати всі сучасні учителі»). У межах кожної групи (крім 5-го курсу істфаку) показник відповіді «так» не менший за 73%, що свідчить про усвідомлення майбутніми вчителями значущості спадщини педагога. Найчастіше пояснюють це тим, що «зараз спостерігається низький рівень виховання молодого покоління, а Макаренко показав авторитетний приклад справжнього педагога». Багато студентів відповідає «так», але не обґрунтовує свою думку. 15% респондентів переглянули б погляди Антона Семеновича й адаптували до сьогодення.

Висновок. Сучасний студент, майбутній учитель, усвідомлює (або хоча б розуміє) вагомість постаті А.С. Макаренка, його внеску до педагогічної науки, має свої асоціації стосовно особистості видатного вчителя і сприймає його як яскраву творчу особу, гідну глибокої шани та вивчення. Проте емоційне позитивне ставлення часто не підкріплене

знанням творчого тернистого шляху та творів педагога, багатьом бракує вдумливого прочитання важливих теоретичних положень цього знаного у світі мудрого вихователя.

Для глибшого осмислення спадщини Макаренка, звичайно, слід більше уваги приділяти роботі з першоджерелами, стимулювати творчий підхід до розуміння поглядів педагога. Потрібні спеціальні семінари, щоб поглиблено текстуально вивчати спадщину А.С.Макаренка, інших педагогів, не обмежувати кругозір студентів лише теоретичним знанням, зачерпненим із підручників.

Необхідне серйозне навчання педагогічній майстерності, увага до професійного розвитку особистості, чого сьогодні дуже не вистачає молодим педагогам. Чим глибшим є осмислення творчого пошуку, чим ретельніше крізь серце пропускається відома всім постань, тим легше зрозуміти її справжню. І, як наслідок, таким чином можна навчитися лавірувати серед морів критичних зауважень, іноді таких протилежних, як ті вітри, що підхоплюють човен самостійних пошуків істини.

Список використаних джерел

1. Макаренко А.С. Некоторые выводы из моего педагогического опыта // А.С.Макаренко. Педагогические сочинения : В 8-ми т. – Т.4 / Сост. М.Д.Виноградова, А.А.Фролов. – М. : Педагогика, 1984. – С. 230–248.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013

Тарасевич Н.

Егорова А.

Кузьменко Н.

Полтавский национальный педагогический университет имени В.Г.Короленко

А.С. МАКАРЕНКО В КОНТЕКСТЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО

УЧИТЕЛЯ

Статья содержит анализ восприятия современными студентами-будущими учителями личности и педагогического наследия А.С.Макаренко.

Ключевые слова: А.С. Макаренко, профессиональная компетентность будущего учителя, педагогическое мастерство.

Tarasevych N.

Yehorova A.

Kuz'menko N.

The Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

A. S.MAKARENKO IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF THE FUTURE TEACHER

The article contains the analysis of perception of personality and educational heritage of A.S.Makarenko by the modern university students, who are the future teachers.

Keywords: A.S.Makarenko, professional competence of the future teacher, pedagogical mastership.